

Dag van het Jodendom in de Sjoel te Enschede

17 januari 2018

+ Willem Jacobus kardinaal Eijk, Aartsbisschop van Utrecht

Elke twee jaar breng ik samen met mijn hulpbisschop mgr. Woorts, voorzitter van de Diocesane Werkgroep Kerk en Jodendom van het Aartsbisdom Utrecht en tevens bisschop-referent voor Kerk en Jodendom namens de Nederlandse Bisschoppenconferentie, en de andere leden van onze Diocesane Werkgroep Kerk en Jodendom een bezoek aan een Joodse gemeente en haar synagoge in ons aartsbisdom op of rond de 17de januari. Deze dag wordt binnen de Rooms-Katholieke Kerk gevierd als de 'Dag van het Jodendom', in Nederland sinds 2008.

Mede namens mgr. Woorts en de leden van onze Diocesane Werkgroep Kerk en Jodendom spreek ik onze grote vreugde en dankbaarheid uit dat wij heden in uw schitterende sjoel in Enschede te gast mogen zijn. Die vreugde spreek ik ook uit namens mijn bisschoppelijk vicaris Cornelissen van het vicariaat Deventer waaronder Twente valt, alsook namens pastoor Monnikhof van Enschede, beiden hier aanwezig.

Wij stellen het op hoge prijs dat ook rabbijn Jacobs, uw opperrabbin, bij dit bezoek aanwezig is en daarvoor speciaal uit Amersfoort naar hier gekomen is.

Paus Franciscus zei tijdens zijn bezoek aan de Grote Synagoge van Rome op de Dag van het Jodendom 17 januari 2016 dat

“er in de Joods-christelijke dialoog een unieke en bijzondere band is, uit kracht van de Joodse wortels van het christendom: Joden en christenen moeten elkaar dus broeders noemen, verenigd door dezelfde God en een rijk en gemeenschappelijk geestelijk erfgoed (vgl. *Nostra Aetate*, nr. 4) ...”¹

Joden zowel als christenen staan beiden in de huidige samenleving die steeds verder seculariseert, voor de grote uitdaging het geloof in God en het daarmee verbonden geestelijk erfgoed dat hen verenigt, door te geven aan de jongere generaties. 'Le Dor wa Dor', 'van generatie op generatie' is daarom ook als thema gekozen voor de Dag van het Jodendom 2018 in ons land.

Bij dat doorgeven aan de volgende generatie stoten Joden zowel als christenen op de huidige cultuur, door Charles Taylor gekenschetst als de cultuur van het expressief individualisme.² Als gevolg van de toegenomen welvaart, die mensen in staat stelt tamelijk onafhankelijk van medemensen te leven, is een hyper-individualistische cultuur ontstaan. Hierin heeft het individu niet alleen het recht maar vooral de plicht om zich als individu van anderen te onderscheiden. Het individu kiest zijn eigen religie of levensbeschouwing en zijn eigen set van morele waarden en normen. Dat hij zich daarbij feitelijk laat leiden door wat de massamedia, de sociale media en de wereld van de reclame en de commercie hem dicteren en er daardoor

---

¹ Paus Franciscus, Visit to the Synagogue of Rome: Address of His Holiness Pope Francis (17 januari 2016), zie: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2016/january/documents/papa-francesco_20160117_sinagoga.html.

² Ch. Taylor, *Varieties of Religion Today: William James Revisited*, Cambridge/London: Harvard University Press, 2002, pp. 79-107.

een conformisme in de samenleving is als nooit tevoren, wordt door de meesten niet onderkend. Het gaat om het *gevoel* 'jezelf te zijn'.

Dat het in deze cultuur bepaald geen sinecure is om een traditie als het geestelijk erfgoed dat ons verenigt, over te dragen, behoeft geen toelichting. Naast deze cultuur wordt dat ook bemoeilijkt door de gedachte dat geloof en rede elkaar uitsluiten en de misvatting dat religies in zichzelf oorzaken zijn van geweld, tweedracht en oorlog. En ook al valt niet te ontkennen dat aanhangers van religies zich ook aan geweld schuldig maken, moeten we ook oog houden voor de sterke cohesie die het Jodendom en het christendom in de samenleving teweeg hebben gebracht en brengen. Tevens moeten we de ogen van onze tijdgenoten proberen te openen voor de grote offers die Joden en christenen brachten en brengen voor hun medemens in nood, waarvoor zij hun inspiratie putten uit hun gedeelde geestelijk erfgoed.

Het doet ons veel pijn dat ook katholieken, die op basis van hun geloofsonderricht en vorming beter hadden moeten weten, zich schuldig hebben gemaakt aan geweld tegenover Joden in de Nazitijd en hun aandeel hebben gehad in de Shoah. Dit spijt ons oprecht. Gelukkig waren er ook katholieken die bij de verdediging van Joodse landgenoten in die donkere jaren een moedige rol hebben vervuld. Ik zou in het bijzonder een van mijn voorgangers, kardinaal Jan de Jong, willen noemen, die in zijn geheim archief lijsten van adressen van ondergedoken Joodse kinderen bewaarde en grote sommen geld bij elkaar bracht om in hun levensonderhoud te voorzien. Hij liet zich niet intimideren door de Gestapo.

In 2015 raakte ik bevriend met dr. Hans Themans, een emeritus keel-, neus- en oorarts in Amsterdam, die nog een aandeel had in mijn opleiding tot arts aan de Universiteit van Amsterdam tijdens mijn coassistentschap keel- neus- en oorheelkunde in 1977 in het vroegere Wilhelmina-Gasthuis aan de Helmersstraat in Amsterdam. Helaas is hij vorig jaar na een kortstondige ziekte overleden. Hij nodigde mij uit om een bijeenkomst bij te wonen in het voormalige concentratiekamp Vught waarbij postuum een Yad Vashem-onderscheiding werd toegekend aan pater Sebaldus Linders. Dit was de pastoor van Wijchen die in de Tweede Wereldoorlog tijdig een onderduikadres voor hem als Joods kind had weten te regelen. Hans Themans vond het belangrijk dat naast alle kritiek op de Rooms-Katholieke Kerk vanwege seksueel misbruik van minderjarigen ook aandacht moest bestaan voor een van haar priesters die hem het leven had gered.

Sinds het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) en met name door het conciliedocument *Nostra Aetate* is geleidelijk het besef gegroeid dat Joden en christenen elkaar in het overdragen van hun eigen tradities kunnen bijstaan en versterken. De Kerk deelt een groot deel van de Heilige Schrift met het volk van het Verbond, het Joodse volk dat het samen met zijn geloof ziet "als een heilige wortel van de eigen christelijke identiteit,"³ zo benadrukt paus Franciscus in zijn postsynodale exhortatie *Evangelii gaudium* over de verkondiging van het Evangelie in de wereld van vandaag. Daarom is de dialoog tussen beide ook een morele plicht.

---

³ Paus Franciscus, Postsynodale apostolische exhortatie *Evangelii gaudium*: Over de verkondiging van het Evangelie in de wereld van vandaag - Naar aanleiding van de Bisschoppensynode 2012 over de nieuwe evangelisatie (24 november 2013), nr. 247, zie: <https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4984&id=9311>.

Door de dialoog met elkaar te voeren, kunnen Joden en christenen ondanks hun verschillen elkaar ondersteunen in het doorgeven van het geestelijk erfgoed dat God hen heeft toevertrouwd:

“Hoewel sommige christelijke overtuigingen voor het Jodendom onaanvaardbaar zijn, en de Kerk er niet van kan afzien Jezus te verkondigen als Heer en Messias, bestaat er een rijke complementariteit, die het ons mogelijk maakt samen de teksten van de Hebreeuwse Bijbel te lezen en elkaar te helpen de rijkdommen van het Woord te doorgronden. Ook kunnen wij veel ethische overtuigingen delen evenals de gemeenschappelijke zorg voor de gerechtigheid en de ontwikkeling van de volken.”⁴

De Dag van het Jodendom is in 2008 ingesteld met als doel de dialoog tussen Joden en christenen te versterken en te verlevendigen. Moge ook deze Dag van het Jodendom hier in de Sjoel in Enschede onder Gods zegen ertoe bijdragen dat wij het geestelijk erfgoed dat ons verenigt ondanks de obstakels opgeworpen door de huidige cultuur met meer vrucht kunnen doorgeven aan anderen, vooral ook jongeren. Met dit doel voor ogen zijn we met u als onze Joodse broeders en zusters in gebed verenigd.

---

⁴ *Ibid.*, nr. 249.